

Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme

Fatma TAŞDEMİR*
Pınar YÜRÜR**

In this article, the Kosovo problem has been examined in view of history and international law.

These are the main points which have been emphasized in the article:

First of all, the reasons which take place on the background of the Kosovo problem has been studied with historical chronology.

Secondly, in the period of post-cold war, the problem has been examined in view of the right of self-determination.

Lastly, the facts such as NATO intervention to Kosovo, its legality, the legal status of Kosovo and its importance in international law have been studied.

Giriş

Yüzölçümü 10.816 kilometrekare olan ve Sırbistan sınırları içinde bulunan Kosova bölgesi; Karadağ, Arnavutluk ve Makedonya ile çevrelenmiştir. Kosova'nın coğrafi durumu Balkan yarımadasının merkezindeki bir bölge olarak Adriyatik ve Ege Denizine en kısa ulaşım yolu olması bakımından özel bir öneme sahiptir.

Bölgeye Slavların gelmesi 850'li yıllara rastlar. 11. yüzyılın başlarına kadar Kosova, Bulgar Hanları ve Çarlarının yönetiminde kalmıştır. 12. yüzyılın son dönemlerinden itibaren de bölgede Bizans İmparatorluğu hüküm sürmüştür. Kosova yaklaşık iki yüzyıl boyunca Bizans tarafından yönetilmiştir. 12. yüzyılın ortalarında Bizans ile mücadelelere başlayan Sırlar 13. yüzyılın başlarında Kosova'ya sahip olmuşlardır. 28 Haziran 1389'da yapılan Kosova Meydan Muharebesinde Sırlar Osmanlı İmparatorluğu karşısında büyük bir yenilgiye uğramıştır. Böylece Kosova'da Türk hakimiyeti başlamıştır. Osmanlı Devleti Kosova'yı fethetmesinden itibaren nüfusu çoğunlukla Sırlardan oluşan bu bölgeye Arnavutları ve Türkleri iskan etmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren zamanla bölgede demografik yapı Arnavutlar lehine gelişmiş ve çoğunluğu Arnavutlar teşkil etmiştir. 1877-78

* Arş. Gör., G.Ü. İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü.

** Arş. Gör., G.Ü. İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Osmanlı-Rus Savaşı sonunda 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşmasında öngörülen ve Arnavutların yaşadığı bölgelerin çoğunluğunun büyük devletler arasında paylaşılması tasarılarına karşı, Arnavutlar Kosova'da 20 Haziran 1878'de Prizen Birliği'ni kurmuşlardır.

Kosova Balkan Savaşları'nın sonuna kadar Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. Savaş sonunda Türk orduları Kosova'yı Sırlara terk etmek zorunda kalmıştır. Balkanlardaki karışıklıktan faydalanan Arnavutluk 28 Kasım 1912'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Arnavutların yoğun halde yaşadığı Kosova bölgesi Sırların elinde kalmıştır.

I. Dünya Savaşı yıllarında Kosova toprakları, Avusturya – Macaristan ve Bulgaristan ordularının işgaline uğramıştır. Bu tarihlerde Sırlardan kurtulma fikriyle hareket eden Kosova Arnavutları Avusturya işgalini desteklemiştir. Savaşın sonunda Avusturya-Macaristan ordusu Balkanlarda yenilgiye uğramış, Bulgaristan ise İtilaf devletleri ile ateşkes antlaşması imzalamıştır. Kosova da 1918'de tekrar Sırp hakimiyetine girmiştir.

Yugoslavya'nın dağılmasından sonra Balkanlarda yaşanan etnik çatışmaların yeni durağı Kosova bölgesi olmuştur. Kosova, üzerinde yaşayan Arnavut çoğunluğunun bağımsızlık, Sırp azınlığın da eski hakimiyetini yeniden kurma mücadelelerine sahne olmaktadır. Kosova'da 80'li yıllarda patlak veren, günümüzde şiddetlenerek devam eden kriz nedeniyle, etnik, dini ve milliyetçi kavgaların hep gündemde olduğu Balkanlar son yıllarda yine üzerinde en çok konuşulan ve çaba harcanılan bölge olma özelliğini sürdürmektedir.

I. KOSOVA SORUNUNUN TARİHİ GELİŞİMİ

1. Yugoslavya Krallığı'nın Kurulması ve Kosova

Kosova I. Dünya Savaşı sonunda galip gelen devletlerin katıldığı Paris Konferansında; 1 Aralık 1918'de kurulan Sırp – Hırvat - Sloven Krallığı'nın bir parçası olarak kabul edilmiştir. Krallığın başına Sırp Karayorgiyeviç hanedanı getirilmişti. Karadağ ve Voyvodina da Krallığa katılma kararı almışlardır. Bu sırada Sırbistan sınırları içinde bulunan Kosova bölgesi de Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının bir parçası olmuştur.

Sırbistan, bir yandan sınırlarının ve ordusunun büyüklüğü ile, diğer yandan hükümdarın Sırp ailesine mensup olması nedeniyle Sırp-Hırvat-Sloven Krallığında hakim ülke konumunda idi.

Yeni kurulan krallık oldukça fazla etnik unsuru bir arada barındırıyordu. Yeni Krallığı'nın % 43'ünü Sırlar, % 23'ünü Hırvatlar, % 8.5'ini Slovenler, % 6'sını Boşnak Müslümanlar, % 5'ini Makedonlar, %3.6'sını Arnavutlar ve %14 civarındaki bir nüfusu da Alman, Macar, Çingene, Ulah ve diğer milletler oluşturuyordu. (Bora, 1995: 39)

Krallıkta iktidar yapısı giderek Sırplaşma eğilimi gösterdi. Yeni kurulan Yugoslavya devleti bölgeyi Sırlarla, özellikle de I. Dünya Savaşı'na katılmış eski askerlerle yeniden kolonize etme girişiminde bulundu. Sırlar, Krallık'ta hakim bir konuma geldikten sonra, Sırp olmayan diğer halklarla birlikte Kosova halkını da eşitsiz muamelelere tabi tuttular. Ocak 1929'da başa geçen Kral Alexander Karayorgiyeviç, parlamentoyu ve 1921 Anayasasını feshederek yönetime el koydu. Ekim 1929'da Sırp egemenliğini pekiştiren yeni bir anayasa ile devleti "Yugoslavya Krallığına" dönüştürdü. Eyaletlerin tarihi sınırları kaldırıldı ve ülke nehirlerle göre ad alan ve hepsinde Sırp nüfusunun çoğunluk olacağı, dokuz ile bölündü. (Akşin-Fırat, 1993:103) Bu sırada Kosova da Vardarska, Moracska ve Zetska isimli üç il arasında paylaştırıldı. Bu tarihten sonra Kosova'da adaletsiz uygulama ve Sırp yanlısı politikalar sonucu huzursuzluklar giderek arttı.

2. İki Savaş Arası Dönem

a. Sırp Yönetimin Arnavutlara Karşı Uyguladığı Politikalar

Yugoslavya Krallığındaki Sırp idareciler özellikle 1918 yılından itibaren "eski Sırbistan" olarak tanımladıkları Kosova bölgesinin demografik yapısını değiştirmek için bazı politikalar uyguladılar. Arnavutları Arnavutluk ya da Türkiye'ye göç etmeleri için teşvik etme, Slav kolonizasyonu gerçekleştirme ve asimilasyon yapma bu politikalar arasında yer almakta idi. Aslında Yugoslavya'nın resmi olarak savunduğu tez Kosova'da ulusal bir Arnavut azınlığın varlığını reddediyordu. Ancak bir yandan Yugoslav resmi makamları bu tezi benimserken diğer yandan 1921'de yapılan seçimlerde Arnavutça konuşan insanlar kayda geçirilmiş ve bütün Yugoslavya'da bunların nüfusu 439.657, Kosova'da 288.900 olarak belirlenmiştir. (Malcolm, 1999: 326) Yugoslavya'da Arnavutlara uygulanan baskının en şiddetlisi eğitim ve kültürel alanda yaşandı. Kosova'nın Yugoslavya'ya dahil olmasından itibaren ülke yönetiminin eğitim politikası, yalnızca burada yaşayan Sırp halkı memnun etti. Çünkü ilk ve orta öğretim okulları onlar için açıldı. Arnavut halkı için ise hiçbir girişimde bulunulmadığı gibi mevcut Arnavut okulları da Yugoslav hükümeti tarafından Arnavutların bu okullara kendilerinin devam etmek istemedikleri gerekçesi ile kapatıldı. (Juka, 1984: 47) Oysa Yugoslavya Krallığı 5 Aralık 1921 tarihinde imzaladığı "Azınlıkların Korunması Hakkında Yasa" uyarınca nüfus yoğunluğu fazla olan azınlıkların, resmi dilden farklı olarak kendi dillerinde ilköğretim yapmalarını sağlamakla yükümlü idi. (Malcolm, 1999: 325) Buna rağmen Arnavut dilinde eğitim yapılmasına izin verilmedi. Bu yüzden Kosova'da % 90'ı okuma-yazma bilmeyen bir Arnavut halkı kaldı.

Sırlar Güney Sırbistan'daki Slav nüfusunu (özellikle Karadağlı ve Sırp) arttırmak amacı ile tasarladığı Slav kolonizasyonunu uygulamaya 1912'lerde başladı. Bu politikaya yönelik olarak Şubat 1914'te çıkarılan "Yeni kurtarılmış bölgelerin iskanına dair kanun" ile Sırp hükümeti iskan edilen her aileye 9 hektar

toprak vaat ettiği gibi, bir ailenin 16 yaşını doldurmuş her erkek üyesine de iki hektar toprak daha veriyordu. (Malcolm, 1999: 338) Böylece başta Sırp olmak üzere pek çok Slav ailenin Kosova'ya yerleşmeleri ve ucuz fiyatlardan toprak almaları sağlandı. Söz konusu politikalar 1918'de bölgenin Sırp tarafından yeniden işgal edilmesinden sonra ve Yugoslavya döneminde daha ciddi şekilde uygulandı.

2 Eylül 1920'de çıkarılan ve kolonicilere mali destek olunmasına ilişkin kanun ile bölgeye yerleştirilen Slav halkın durumu Arnavutlara göre iyileştirildi. Kolonizasyon politikasını güçlendirmek amacıyla çıkarılan ve "Tarımsal Reform" adı altında gerçekleştirilen uygulamalarla da Arnavutlar sahip oldukları toprakları Sırp ve Karadağlılara bırakmaya zorlandılar. Sırp yönetiminin baskısı altında bunalan Arnavut halkının bölgeyi terk etme talepleri yürütülen kolonizasyon politikasını daha da kolaylaştırdı. Sonuçta uygulanan ayrımcı politikalarla bölgede yaşam şartları zorlaşan Arnavutların bir kısmı kendi istekleriyle bir kısmı da zorla Kosova'dan uzaklaşmak zorunda kaldı. İki savaş arası dönemde yaklaşık 40.000 Ortodoks Slav köylü Kosova'ya taşınırken, yarım milyondan fazla etnik Arnavut göç etmek zorunda bırakıldı. Yeni gelen halk daha iyi topraklara ve daha geniş yetkilere sahip oldular. Böylece Kosova'da, küçük ve görece daha yüksek refaha sahip Sırp / Karadağ topluluğu ve durumları aynı ölçüde iyi olmayan bir Arnavut kitlesi olmak üzere iki ayrı topluluk yaşamaya başladı. (Poulton, 1993:72)

Sırpların uyguladıkları baskı politikalarının Arnavutları bölgeden uzaklaştırmaya teşvik ettiğini kabul etmekle beraber onların asimile edildiklerini söylemek güçtür. Çünkü etnik, dinsel, dilsel ve kültürel anlamda tamamen Sırp toplumundan farklı olan Arnavut nüfusu Balkanlar'da giderek çoğalmış ve Arnavut milliyetçiliği güçlenmiştir.

b. 1937 Sırp Memorandumu

Arnavut nüfusun bölgeden uzaklaştırılmasına ilişkin tartışmaların merkezi Belgrad'daki Sırp Kültür Klubü idi. 1937-39 yıllarında hükümet temsilcileri, askeri yetkililer ve bilim adamları arasında Arnavut sorunu üzerine bazı müzakereler yapıldı. Görüşmelerde Arnavutların pasif bir halk olmakla birlikte Sırp ulusunun ve Yugoslavya devletinin çıkarları bakımından her zaman tehlike oluşturdukları fikri ağırlık kazandı. Özellikle Sırp tarihçisi ve sonraki bakan Vaso Cubrilovic, 7 Mart 1937 yılında Yugoslav hükümetine sunduğu bir memorandumda, Müslüman Arnavutların zorla göç ettirilmelerini önerdi. Söz konusu memorandumda Cubrilovic, Yugoslav hükümetinin, kanlı Balkan toprakları üzerinde bulunduğunu unuttuğunu, Kosova sorununu kolonizasyon gibi hızlı sonuç vermeyen, batılı metotlarla çözmeye çalıştığını belirttiikten sonra çözümün, ancak Arnavutları kitle halinde göçe zorlamakla sağlanabileceğini öne sürüyordu. (Babuna, 1997: 5)

Cubrilovic'e göre; bu topraklarda yaşamayı Arnavutlar için imkansız hale getirmek başlıca yöntem idi. Bunun için kaçakçılar, ormanları kesenler tarıma zarar

verenler, köpeklerini bağlamadan bırakanlar cezalandırılmalı ve deneyimli bir polisin ayarlayabileceği her türlü önleme başvurulmalıydı. Eski arazi belgeleri geçersiz sayılmalı, devlete ait bütün otlaklar geri alınmalı, Arnavutlar devlet, yerel yönetim ya da özel kuruluşlarda işten çıkarılmalı, Müslüman din adamlarına kötü muamele edilmeliydi. Sırbistan'ın 1878'den beri başarıyla uyguladığı, Arnavutlara ait köylerin ve kentlerin ateşe verilmesi de hususu da memorandumda yer alıyordu. (Malcolm, 1999: 343) Arnavut nüfus bu yöntemlerle, para yada tehditle göçe ikna edilmeli, başarılı olunamaması halinde ise polis terörüne başvurulmalıydı.

Kosova Arnavutlarının bu plana şiddetle karşı çıkmalarına rağmen 11 Temmuz 1938 tarihinde iki ülke arasında Kosova ve Makedonya'da yaşayan 40.000 Müslüman Arnavut ve Türk ailenin Türkiye'ye göçüne dair bir anlaşma metni imzalandı. İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkışı bu projenin uygulanmasını engelledi. Buna rağmen Yugoslav hükümetinin bölgede uyguladığı politikalar ve yaşam şartlarının zorlaşması yüzünden iki savaş arası dönemde Kosova'dan 90 ile 150 bin arasında insanın göç ettiği tahmin edilmektedir. (Malcolm, 1999: 345)

3. II. Dünya Savaşı Yılları

II. Dünya Savaşı'nda Yugoslavya'nın önemli bir bölümü Almanya'nın işgaline uğradı. Sırbistan topraklarında bir işgal yönetim merkezi oluşturan Almanya Kosova'yı İtalya'nın işgalindeki Arnavutluğa verdi. Bu işgal sırasında yaşadıkları baskıya tepki duyan Kosovalı Arnavutlar faşist İtalya'yı desteklediler. (Bora, 1993: 82)

Almanya, Kosova'nın, tarafsız bir bölge haline getirmek istediği Arnavutluk'ta kalmasını istiyordu. 21 Nisan 1941'de Alman kuvvetlerinin komutanı General Eberhardt ile Mitrovica'daki yerel Arnavut liderlerle yapılan görüşmelerde bazı konularda anlaşmaya varıldı. Buna göre; Arnavutların yaşadığı bölgelerde yerel yönetimi Arnavutlar üstlenecek ve eğitim konusunu diledikleri gibi düzenleme hakkına sahip olacaklardı. Belgrad'taki işbirlikçi Sırp hükümeti bu hükümlere karşı çıkmasına rağmen sonraki iki yıl içinde Arnavutça eğitim veren 40 civarında ilkokul açıldı. (Malcolm, 1999: 352)

1938'de, Genel Sekreterliğine seçildiği Yugoslav Komünist Partisini (YKP) toparlayan Tito Kosova için önem taşıyan bir isim olmaya bu yıllarda başlıyordu. Çünkü YKP'nin Kosova'ya ilişkin tutumu Arnavutları cezbedici nitelikteydi. Komünistlerin sloganlarında "Büyük Sırbistan Burjuvajisi" lanetleniyor, iskan programı eleştiriliyor ve Arnavutlara eşit haklar talep ediliyordu.

II. Dünya Savaşı sırasında Kosova ve Metohia(*) 1. Milli Kurtuluş Halk Konseyi tarafından, "büyük güçlerin kontrolünde" 31.12.1943 - 2.1.1944 tarihleri arasında

(*) Sırp tarafından Kosova sonraları sürtüşme yaratacak şekilde ikiye ayrılarak telaffuz ediliyordu. Kosova'nın batı yarısı Sırp için Metohija'dır. Arnavutlar ise aynı bölgeyi Dukagjin olarak adlandırıyorlardı Bölgenin sadece Kosova olarak tanımlanması Tito'dan sonra gerçekleşmiştir.

Bujan Konferansı yapıldı. (Bitiş, 1995: 9) Katılan 49 kişinin 42'sinin etnik Arnavut olduğu konferansta, Kosovalı Arnavutların Arnavutluk ile birleşmenin tek yolunun Yugoslavya'nın diğer halklarıyla beraber işgalcilere ve işbirlikçilerine karşı savaşmak olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca Arnavutların da diğer halklar gibi kendi kaderlerini tayin haklarının olduğu ve bunun güvencesinin Yugoslavya Milli Kurtuluş Ordusu ve Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu olduğu da bu konferansta kabul edildi. Diğer müttefikler olan Sovyetler Birliği, İngiltere, ve ABD (Atlantik Antlaşması, Moskova ve Tahran Konferanslarından hareketle) 'nine bu durumun garantörü oldukları belirtildi.(Bitiş, 1995: 65)

4. Tito Dönemi

Arnavutların Kosova'yı ellerinde tutmak için harcadıkları büyük çabaya rağmen Yugoslav Partizanları 1945 İkbaharında bölgeyi ele geçirmeyi başardılar. İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Kosova Sırp tarafından yeniden işgal edildi ve özek bir il halinde Sırbistan'a eklendi.

Yugoslavya Cumhuriyeti içinde Sırbistan'ın bir parçası olarak yer alan Kosova bölgesinde yaşayan Arnavutlar Tito'yu daima saygıyla anmışlardır. Eski Yugoslavya rejiminin dayanılmaz baskı politikaları altında ezilen Arnavut halk Tito yönetimindeki Yugoslavya'da daha rahat bir yaşama kavuşmuşlardı. Bu dönemde Yugoslavya'daki etnik Arnavutların resmi statüsünde önemli iyileşmeler görülmüştür. Arnavutlar ilk kez ayrı bir ulusal grup olarak kabul edilmişlerdi. Dilleri Yugoslavya'nın resmi dillerinden biri olarak tanınmıştır. (Poulton, 1993: 73) Eğitim alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiş ve okullarda bazı derslerin Arnavutça olarak okutulması da kabul edilmiştir.

Ancak politik düzeyde bakıldığında Tito döneminde anayasal değişikliklerin yapılmasına dek Arnavutluk politikasında fazla olumlu adımlar atıldığını söyleyemeyiz. Özellikle İç İşleri Bakanı ve Yugoslav gizli örgütü şefi Rankoviç döneminde yaşanan Arnavut karşıtı politikalar döneme damgasını vurdu. Kosova'da 1955-56 tarihlerinde özerklik talebiyle Arnavut milliyetçilerin başlattığı kitlesel gösteriler Rankoviç tarafından sert bir devlet terörü ile bastırıldı. Bu tarihten sonra milliyetçilik virüsü bölgede hızla yayıldı.

II. KOSOVA'NIN STATÜSÜNÜN DEĞİŞMESİ

1. Anayasal Değişiklikler

Tito, homojen bir devlet yerine, kendi kendini yöneten federal unsurların oluşmasını tercih etti. Bu amaçla 1963 yılında yeni Anayasa yürürlüğe girdi. Anayasada yeni ülkenin adının "Yugoslavya Sosyalist Federe Cumhuriyeti" olarak değiştirildiği ilan ediliyor ve Yugoslavya'nın güney Slavların ulusal devleti olmadığı belirtiliyordu. Anayasaya göre Yugoslavya Federasyonu'nda ulusal haklar üçlü bir sistem halinde tanımlanmakta idi:

1. Yugoslavya Ulusları: Anavatanları Yugoslavya'yi oluşturan cumhuriyetlerden biri olan ve Yugoslavya dışında bir devletleri olmayan uluslardı. Bu kategoriye giren ve Federasyondan ayrılma hakları tanınan uluslar şunlardı: Sırlar, Hırvatlar, Slovenler, Makedonlar, Karadağlılar ve Müslümanlar
2. Yugoslavya'daki Uluslar: Bu kategoriye giren on etnik grup vardı ve en büyükleri de Kosova Arnavutları idi. Bu etnik grupların hepsinin Yugoslavya dışında bir anavatanları, kendi adlarıyla kurulmuş devletleri vardı. Yeni Federasyon bu grupların tümünün kendi dillerini ve kültürlerini kullanıp geliştirme haklarını tanımıştı. Bu grubun Arnavutlar dışındaki üyeleri Macarlar, Bulgarlar, Çekler, Çingeneler, İtalyanlar, Romenler, Rutenler, Slovaklar ve Türklerdi.
3. Diğer Milliyetler ve Etnik Gruplar : Bu kategoride nüfusları çok daha küçük olan ve yukarıdaki 2 grup içinde de yer almayan unsurları içermekteydi; Yahudiler, Almanlar, Polonyalılar, Ruslar gibi... (Tılıç, 1999: 58)

İşte Kosova Arnavutlarının yıllardır sürmekte olan rahatsızlıkları biraz da bu tanımlamadan kaynaklanmakta idi. Yugoslavya dışında bir anavatanları ve devletleri olan Kosova Arnavutlarının "millet" statüsü reddediliyor ve onlara "milliyet-gerçekte "azınlık"- statüsü" tanınıyordu. (Hasani, 1998: 125)

1963'teki yeni Anayasa Cumhuriyetlerin yetkilerini artırırken özerk bölgeleri daha iyi bir konuma getirildiğini söylemek güçtür. Zira, 1963 Anayasası Kosova'nın "Özerk" statüsünü daha düşük bir düzeye indirmekte idi. Görünüşte Kosova, bu anayasa ile "özerk ilden" "özerk bölge" statüsüne terfi ediyordu ancak "cumhuriyetlerin kendi inisiyatifleri ile özerk bölge oluşturabileceği" maddesinden hareketle Kosova'nın anayasal statüsü federal düzeyde tamamen ortadan kaldırılıyor ve bütünüyle Sırbistan Cumhuriyeti'nin iç düzenlemelerine bağlanıyordu.

Yeni anayasayı takiben Kosova'da şiddetin artmasına neden olan Rankoviç ve grubu Tito tarafından 1966 yılında tasfiye edildi. Özellikle Arnavutları Yugoslavya düşmanı olarak gören Rankoviç'in uyguladığı politikalar Arnavut benliğinde Sırlara karşı intikam ve kin duygularının yerleşmesine neden oldu. Bu kez de, bölgede hakimiyeti ele geçiren Arnavutlar Sırlara baskı uygulamaya başladılar.

1966-68 yılları arasında Kosova, Arnavutların protesto gösterilerine sahne oldu. Bu olayların ardından Arnavutları yatıştırmak için Anayasaya ek maddeler konuldu. Bu ek maddeler 1974 Anayasası ile resmîyet kazandı. 1974 Anayasası, Cumhuriyetlere "Yugoslavya Federasyonunun kurucu unsurları" statüsünü kazandırırken, Kosova ve Voyvodina özerk bölgelerinin kurulduğunu açıklıyordu. (Constitutional System..., 1980: 84) 74 Anayasası ile Kosova'ya tanınan bu özerklik sıradan bir özerklik değildi çünkü bölge, cumhuriyetler gibi kendine özgü bir kimliğe kavuşuyordu. Kosova, kendi anayasasını hazırlayabilecek, kendi parlamentosuna, kendi mahkemelerine sahip olma hakkını kazanırken, kendi polis gücünü oluşturabilecek, kendi okullarını kurabilecekti. Ayrıca bölgenin merkez

bankası kurma ve vergi toplama hakları da olacaktı. Bu hakların yanı sıra Kosova Federal başkanlık ta dahil olmak üzere federasyon organlarında eşit temsil ve oy hakkı elde ediyordu. Ancak tüm bu haklara rağmen Kosova özerk bölgesine mevcut federasyondan ayrılma hakkının tanınmadı. (Ünal: 28.3.99)

2. Yugoslavya'da Bunalımlı Yıllar ve Kosova'nın Özerkliğini Kaybetmesi

Yetmişli yılların ortalarında Yugoslavya'da cumhuriyetler arası eşitsizlik sonucu tırmanan milliyetçiliğin şiddetle bastırılması ülkede istikrarın giderek bozulması sonucunu doğurdu. 4 Mayıs 1980'de Tito'nun ölmesi ve yerine geçecek güçlü ve karizmatik bir liderin olmaması Sırların hedeflerini gerçekleştirmeleri için gerekli ortamı hazırladı . Tito'nun ölümü ile birlikte Yugoslavya'nın yeniden nasıl yapılması gerektiği konusunda tartışmalar başladığı sırada, Kosovalılar uygulamada zaten eşit olan statülerinin "cumhuriyet seviyesine" çıkarılmasını istediler.

Özerk bölge statüsü kazanmasından sonra, Sırbistan yönetimi, Kosova'ya ayrılan bütçeyi alabildiğince kısmış, yatırımları engellemiştir. Kosova'ya ayrılan kamu yatırımları da ayrımcı bir uygulama ile ağırlıklı Sırp yerleşimcilerine tahsis edilmiştir. Bu ortamda Kosova'daki ekonomik ve siyasi bunalım artarak devam etti.

Yugoslavya'yı dağılmaya götüren olayların başlangıç tarihi Kosova olaylarıdır. 11 Mart 1981 günü Priştine Üniversitesi'nin yemekhanesinde bir öğrenci koşulların kötülüğünden şikayet ederek olay çıkardı. Çok geçmeden yüzlerce öğrenci toplanarak gösterilere başladılar. Bu göster ve protestolara çeşitli meslek grubundan kimseler de katıldı. Olayların giderek yayılması üzerine Yugoslav ordusu Kosova'ya müdahale etti. Kosova sadece, halka hiçbir açıklama yapılmaksızın başlayan askeri hareket sırasında değil, aylar boyunca Yugoslavya'dan ve dünyadan tecrit edildi. Yabancı basın ve Uluslararası Af Örgütü temsilcileri bir yana, devlet gazetecilerinin bile bölgeye girişine izin verilmedi.

1980'lerin ortasından sonra Kosova meselesi Sırbistan siyasi hayatının belirleyicisi durumuna geldi. Ocak 1986'da Sırp Bilimler Akademisi'nin önde gelen 216 aydınının imzası ile meclise bir dilekçe sunuldu. Akademinin hazırladığı bu Memorandum Sırp milliyetçiliğinin ana hatlarını ortaya koyuyordu. Memorandumda Tito'nun Sırbistan'ı bölen politikaları ve 74 Anayasası şiddetle eleştiriliyordu. Memoranduma göre 1981 olayları ile Kosova'da Sırp milletine açıkça savaş ilan edilmişti. Bu memorandum, bu tarihten itibaren izlenecek olan Belgrad politikasının temel kitabı haline geldi. Aynı yıl Sırbistan Komünist partisinin aşırı milliyetçi lideri Slobodan Miloşević'in Sırbistan Cumhurbaşkanlığına seçilmesi ile Sırp politikasının ana hatları olarak görülen memorandumun uygulanması süreci başladı.

Miloşević'in bir politik lidere dönüşmesinin sağlayan da Kosova meselesi oldu. Miloşević Kosova sorununu devamlı olarak sömürerek kısa zamanda bir "ulusal

lider" haline geldi. (Malcolm, 1999: 399) 1987'den itibaren Sırbistan yönetimi Kosova'da Arnavutlara yönelik aktif bir tecrit ve boykot politikası uygulamaya yöneldi. Bu arada, Voyvodina ile Kosova'nın özerkliği alabildiğine kısıtlanarak Sırbistan'ın egemenliğini güçlendiren bir anayasa değişikliği gündeme getirildi. Yeni anayasal düzenlemelere göre Kosova'da polis, mahkemeler ve sivil savunmanın yanı sıra sosyal ve ekonomik politika, eğitim politikası, idari talimatlar verme yetkisi ve resmi dili belirleme hakkı, Sırbistan'a veriliyordu.

28 Martta da Sırp meclis, anayasal değişiklikleri onaylayarak Kosova ve Voyvodina'nın özerkliği fiilen ortadan kaldırdı. Miloşević bu eylemi ile sadece Kosova'nın özerkliğini kaldırmıyor, aynı zamanda bugün karşı karşıya olunan durumun tetiğini de çekmiş oluyordu. Özerkliğin kaldırılması üzerine ayaklanan Arnavutlar kitlesel gösteriler düzenlediler.

3. Kosova'nın Bağımsızlığını İlan Etmesi

26 Haziran 1990'da Sırbistan meclisi, "geçici önlemler" adı altında başlayan yeni bir kararname çıkardı. Söz konusu kararname Arnavutça yayın yapan Rilindja gazetesinin yayınının durdurulmasını, Kosova Sanat ve Bilim Akademisinin kapatılmasını ve binlerce devlet memurunun işten çıkarılmasını içeriyordu. Bu kez Kosova meclisinin üyeleri sessiz kalamadı ve 2 Temmuz tarihinde Arnavutlar kapatılan meclis binasının önünde toplanarak yeni Sırp Anayasasını protesto ettiler. Ardından da "Kosova'yı Yugoslavya Federasyonu çerçevesinde eşit ve bağımsız bir bütün" ilan eden bir karar çıkardılar. Bu direniş karşısında Sırp yetkililer Kosova Meclisi'ni ve hükümeti 5 Temmuz'da dağıtarak tepki gösterdiler. Sırp Meclisi'nce çıkarılan "özel önlemler yasası" ile Sırbistan Kosova yönetimini üzerine aldı. 7 Eylül'de Kaçanak ilinde toplanan Arnavut milletvekilleri Kaçanak Anayasası olarak bilinen Kosova Cumhuriyetinin yeni anayasasını ilan ettiler. (Poulton, 1999: 86) 28 Eylülde ise Sırbistan Meclisi yeni anayasal değişikliklerle Kosova ve Voyvodina'nın özerkliğine tamamen son verdiler. Bundan tam bir yıl sonra Kosova Arnavutları Kosova'nın bağımsızlığı için Yugoslavya tarafından yasadışı sayılan bir referandum düzenlediler. Referandum sonunda bölgenin bağımsızlığı kabul edildiyse de bu durum tek yanlı bir uygulama olmaktan öteye gidemedi.

4. Bağımsızlığın Hukuksal Dayanağı

1991 yılı sonunda AT'nin kurduğu ve gerek Yugoslavya gerekse Sovyet Cumhuriyetlerinin hangi kriterlere göre tanınması gerektiğini araştıran Fransız anayasa hukukçusu Robert Badinter başkanlığındaki komisyon, Kosova'da savaş olmaması ve bağımsızlık talebine olumlu bir yaklaşım sergilemenin savaş sebebi olacağı yönündeki siyasi endişeler nedeniyle Kosova konusunu incelemeye almadı. (Ünal: 28.3.99) Bu durum Batılı devletlerin, Yugoslavya'yı oluşturan devletlerin federasyondan ayrılma hakkı olduğu ancak otonom yönetimlerin bu hakka sahip olmadığı sonucunu çıkarmalarına ve Kosova sorununu Dayton Barış Antlaşması

sürecine dahil etmemelerine neden oldu. Komisyonun görüşleri doğrultusunda AT üyeleri tarafından Kosova'nın bağımsız devlet olma isteminin reddedilmesinin ardında başka hukuksal gerekçeler de vardı. Her şeyden önce Kosova bu tarihte "devlet" olmak için gereken uluslararası temel kriterleri karşılamamaktaydı. Zira, 26 Aralık 1933 tarihli "devletlerin hakları ve ödevleri" konusundaki Amerikan Devletleri Montevideo Sözleşmesi, yeni devletlerin tanınması konusunda bir dizi unsurlar içermektedir. Sözleşmeye göre devlet uluslararası kişi olarak aşağıdaki koşulları varlığında birleştirmek zorundaydı:

"Bir devlet açıkça tanımlanmış sınırlara, etkin bir hükümete, sürekli bir insan topluluğuna sahip olmalıdır. Bu niteliklere sahip olan ve diğer devletler tarafından tanınan bir devlet egemenlikle donatılmaktadır. (Pazarıcı, 1993: C.2, 6) Devletlerin tanınmasından ayrı olarak, bir hükümetin tanınması için vazgeçilmez bir koşul ise söz konusu hükümetin devletinin, önceden ya da aynı zamanda tanınmış olmasıdır. Uygulamada hükümetlerin tanınmasında başvurulan ölçütlerden en sık rastlanana ise yeni hükümetin fiilen varlığı ve etkisi (effectiveness) ilkesidir.

Ancak Kosova ne devlet olmak için gereken kriterlere ne de halkının çoğunluğu ve ülkesi üzerinde etkin bir kontrole sahipti. Bu olgulara rağmen, 1991'de tek yanlı olarak bağımsızlığını ilan eden Kosova bu bağımsızlığı self-determinasyon ilkesine dayandırmakta idi. Ancak gerçekte Kosova self-determinasyon hakkına sahip bir birim miydi?

Bilindiği gibi self-determinasyon hakkı uygulanan uluslararası hukukta açıkça yalnızca sömürgeleikten kurtulma durumunda kabul görmekte olup öteki ayrılıkçı hareketler bakımından, ülkesel bütünlük ilkesine aykırı düştüğü için reddedilmektedir. Self-determinasyon hakkına sahip olmayan toplulukların devlet ilan etmesi durumunda bu devletin tanınması uluslararası hukuk açısından kabul görmemektedir. Nitekim 1965'te Güney Afrika Birliği'nden ayrılarak Güney Rodezya adı altında bağımsızlığını ilan eden ırkçı beyaz azınlığın kurduğu yeni devleti Güney Afrika Cumhuriyeti dışında hiç bir devlet tanıma yoluna gitmemiştir. (Pazarıcı, 1993, C.3: 8) Yine 1960'ların sonunda bağımsız Biafra Devletini kurmak için Nijerya'dan tek yanlı bağımsızlık ilan eden Katolik Ibo halkının bu bağımsızlık talebi BM tarafından olumlu karşılanmamıştır. (Tomuschat, 1993: 5)

Benzer olarak dünya toplumunun büyük çoğunluğu Tibetlilerin, Tamilleri, Keşmirliilerin ve buna benzer diğer etnik grupların self-determinasyon şemsiyesine sığınarak mevcut devletlerden ayrılmalarını açıkça ya da zımnen kabul etmemişlerdir. Ayrılma olayının başarılı olduğu tek olay olarak 1971'deki Bangladeş'in Pakistan'dan bağımsızlık kazanması ise Hindistan'ın askeri yardımı sonucu olmuştur. Diğer türlü Bangladeş uzun bir dönem daha bağımsız devlet olmayı başaramayacaktı. (Thomas, 1994: 53) Yine KKTC olayında BM Güvenlik Konseyi fiilen ve işlevsel olarak mevcut olan bir devleti tanımayı reddetmiştir. (Pazarıcı, 1993: C.3, 8). Bu devlet uygulamaları ışığında uluslararası

toplumun son dönemlere kadar ki genel yönelimi ayrılma hakkının bir devletin anayasal sisteminin bir parçası olabileceği fakat bu hakkın uluslararası hukuk çerçevesinde kabul görmediği yönünde idi.

Ne var ki, 1991 yılında Sovyetler Birliği ve Yugoslavya Federasyonunun dağılması olaylarında AT'nin uyguladığı politika sonucu bu görüş kısa sürede değişti. Hem Sovyet hem de Yugoslav Cumhuriyetleri self-determinasyon ilkesine dayanarak ayrılmalarını meşrulaştırmak istediler. Bunlar self-determinasyon hakkının kendilerine anayasal olarak tanınmış bir hak olduğu görüşünü savundular. Gerçekten 1976 Sovyet anayasası birlik cumhuriyetlerine federasyondan ayrılma hakkını tanımakta idi. Sovyetler Birliği'nin dağılması kaçınılmaz hale geldiğinde merkezi otorite bu sürecin kendi kontrolü altında meydana gelmesini arzulamış ve bu amaçla 7 Nisan 1990'da 72.maddeyi uygulamak üzere kapsamlı bir kanun kabul etmiştir. Ne var ki Sovyetler Birliği'nde yaşanan çarpıcı gelişmeler nedeniyle kanun uygulamamış, birlik cumhuriyetlerinin bağımsızlıkları hem ulusal hem de uluslar arası hukukun dışında şekillenen de facto bir süreç olmuştur.(Cassese,1995: 263)

Yugoslavya'da ise ayrılan 6 cumhuriyet bağımsızlıklarını 1974 Yugoslav Anayasasında kendilerine tanınmış olan self-determinasyon hakkına dayandırdılar. 1974 Yugoslav Anayasası bir yandan Yugoslavya'nın self-determinasyon ilkesinin bir sonucu meydana geldiğini vurguluyor, diğer yandan da 5.madde 4.fıkrasında da federasyon sınırlarının tüm cumhuriyet ve otonom bölgelerin rızası olmaksızın değiştirilemeyeceği şartını koyuyordu. (Weller, 1992: 590) Bu çelişkili hükümlere rağmen başta AT olmak üzere dünyanın belli başlı ülkeleri cumhuriyetlerin bağımsızlığını tanıyarak bu durumu self-determinasyon ilkesinin bir sonucu olarak kabul etmişlerdir. Yugoslavya ve Sovyetler Birliğinde yaşanan olaylar, federal anayasa öngördüğü sürece federasyonu oluşturan cumhuriyetlere ayrılma hakkı tanınabileceğini göstermiştir. Bu durum geleneksel uluslararası hukuka uymayan yeni bir değişimin habercisidir. Artık self-determinasyon ilkesi sadece sömürgecilik bağlamında düşünülmemekte sömürgecilik durumu dışında da uygulama alanı bulabilmektedir. Ne var ki bu devlet uygulamaları Kosova gerçeği çerçevesinde bir başka sorunu uluslararası toplumun gündemine getirmektedir. Soğuk Savaş sonrası versiyonu ile self-determinasyon hakkı otonom bölgelere tanınacak mı? Bu soruya ışık tutabilecek iki örnek olay Çeçenistan ve Kosova olacaktır. Hukuksal statüsü 2005 yılında netleşecek olan Çeçenistan'ın bağımsız bir devlet olup olamayacağını zaman gösterecektir. Ne bir sömürge rejimi altında ne de yabancı bir devlet işgali altında bulunan Kosova gerek iç hukuk açısından gerekse uluslararası hukuk açısından dışsal self -determinasyon hakkına sahip değildir. Aslında Kosova'daki durum sadece otonom bir bölgenin self-determinasyona dayanarak bağımsız devlet olup olamayacağı hususunu değil daha başka uluslararası hukuk ilkelerinin de tartışılmasına yol açacak niteliktedir.

III. GÜNCEL KOSOVA KRİZİ

1. Yugoslavya'nın Dağılmasından Sonra Yaşanan Gelişmeler

146

Slovenya, Hırvatistan, Makedonya ve Bosna-Hersek'in Yugoslavya Federasyonu'ndan ayrılmasından sonra 27 Nisan 1992'de Karadağ ve Sırbistan Kosova ile Voyvodina'yı da içine alan yeni bir Yugoslavya oluşturduklarını ilan etmişlerdir. Yeni federasyonun kabul ettiği yeni anayasada Kosova ve Voyvodina'ya herhangi bir hak tanınmadı. Yugoslavya'da başlayan iç savaş paralelinde Kosova Arnavutları üzerinde yoğunlaşan Sırp baskısının artması üzerine Kosova Demokratik Birliği (LDK), Yugoslavya içerisinde cumhuriyet olma hedeflerini tam egemenlik ve bağımsızlık olarak değiştirerek mücadelesini bu zeminde sürdürmeye başlamıştır. Nitekim Federasyonu oluşturan cumhuriyetlerin teker teker bağımsız olmaları ile dağılan Yugoslavya'nın artık hukuken sona erdiğini belirterek ayrı bir devlet olmalarının zaruri olduğunu iddia etmişlerdir.

24 Mayıs 1992'de Arnavutlar Kosova'da kurdukları hükümet için seçimlere gittiler. LDK seçimleri kazanırken lideri İbrahim Rugova'da Kosova'nın cumhurbaşkanı seçildi. Bosna Hersek'te üç yıl boyunca devam eden savaşı sona erdiren Dayton Barış Antlaşması Kosova Sorunu için de önem taşımaktadır. Bosna'da yaşanan trajedinin sona ermesi Kosova'daki bunalımı sona erdirmediği gibi olayları farklı boyutlara taşımıştır. Kasım 1995'te Sırbistan ile imzalanan ve Bosna -Hersek' i Sırp lar ve Bosna-Hırvatlar arasında bölen anlaşmada Kosova ile ilgili tek bir hüküm yer almamıştır. Zaten Kosova antlaşmanın gündemine bile getirilmemiştir. Batılı devletlerin amacı Miloşević'i bir anca önce masaya oturarak anlaşma imzalamasını ve Bosna'daki etnik temizliğin bir an önce sona erdirilmesini istiyorlardı. Bu yüzden anlaşmada pürüz yaratabilecek bir konuyu da gündeme getirmekten kaçındılar.

İşte bu tarihten sonra Kosovalı Arnavutların bağımsızlık mücadeleleri başka bir boyuta kayd. Rugova'nın barışçı mücadelesinin sonuçsuz kalması ve Kosova'da baskının giderek artması ile birlikte Sırp kurumlarını ve yetkililerini hedef alan silahlı ve bombalı saldırılar meydana gelmeye başladı. Önceleri hiçbir örgüt tarafından üstlenilmeyen bu saldırıların ardında Kosova Kurtuluş Ordusu denilen bir grubun olduğu ortaya çıktı. Esas olarak 1996 Mart ve Nisan ayında Kosova polis karakollarına yaptıkları baskınlarla ve eylemlerle adını duyuran UÇK altı yıldır uygulanan barışçı yöntemden bir sonuç alınmadığını, dünyanın bu sorunla ilgilenmediğini, Dayton'da bile konunun gündeme gelmediğini bu sebeple silahlı mücadele yolunu seçtiklerini ifade etmekte idi. UÇK'nın ortaya çıkışı soruna yeni bir boyut kazandırmış ve önceleri Miloşević'in işine yaramıştır. Miloşević'e göre UÇK'nın silahlı eylemleri Arnavutların barışçı oldukları yolundaki tezi çürütebiliyordu.

2. NATO Müdahalesi ve Barışa Giden Süreç

1998 yılına gelindiğinde ortam yeterince gerginleşmişti. Arnavutlar'ın 22 Mart'ta parlamento seçimleri yapacaklarını duyurmaları Sırp lar için bardağı taşıran son damla oldu. Kosova devletini tanımayan Sırp polisi ve askerler 28 Şubat 1998'de, Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) üyelerinin kaldığını iddia ettiği Drenica kentinin köy ve kasabalarına saldırdı.(Milliyet,1.3.98) 1995'te imzalanan Dayton antlaşması ile Balkanlarda sağlanan sükunetin yeniden bozulduğunu gören dünya bölge ile ilgilenmek üzere harekete geçti. 9 Mart 1998'de Kosova'nın ikinci Bosna olmasından endişe duyan ABD ve Avrupalı beş ülke ile Rusya, Londra'da dışişleri bakanlarını toplayarak alınacak önlemleri belirlediler. Sırp hükümetinin kuvvet kullanmasını protesto ederek bu ülkeye yapılan silah ihracatına ambargo uygulanmasını kararlaştırdılar.

Avrupa ülkeleri ve ABD'nin Kosova'da taraflar arasında anlaşma sağlanmasına yönelik çabalarının sonuçsuz kalması ve bölgede çatışmaların iyice şiddetlenmesi üzerine Kosovalı Arnavutların lideri İbrahim Rugova, 5 Haziranda Sırp heyeti ile yapılan görüşmeleri durdurma kararı aldı ve Sırp polisi Kosova'dan çekilene kadar temasta bulunmayacaklarını açıkladı. İlişkilerin bu şekilde kopması Batı'nın bölge için daha somut adımlar atmasını zorunlu hale getirdi. Ekim ayına gelindiğinde Kosova'da diplomasi trafiği artmıştır. Batılı devletlerin çabaları çatışmaların başladığı Şubat 1998'den bu yana ilk kez olumlu bir sonuç verdi. Miloşević anlaşmaya razı oldu. Sırbistan devlet başkanı Miloşević ve BM temsilcisi Hoolbroke arasında 12 Ekim 1998 tarihinde antlaşmaya varıldı. Antlaşmaya göre Kosova'daki Yugoslav ve Sırp birliklerinin sayısı eski seviyesine indirilecekti ve ayrıca Yugoslav ve Sırp birliklerinin geri çekilmesini izlemek üzere 2 bin kişilik bir uzman heyetinin bölgede konuşlandırılacaktı. (Milliyet,14 Ekim 1998)

Bu anlaşma ile Kosova'da barış rüzgarlarının esmeye başladığı sanılırken Kosova'da Aralık ayı başlarında Arnavutlara karşı başlatılan yeni saldırılarla anlaşma ihlal edildi. Batılı devletleri Yugoslavya'ya yönelik ciddi bir müdahale fikrini düşünmeye iten en önemli olay 18 Ocak 1999 tarihinde Priştina'nın 25km. güneyindeki Racak köyüne saldıran Sırp askerlerinin 45 sivil öldürmesi oldu. AGİT'in bölgede yaptığı denetimler sonunda Sırp ların silahsız sivillere karşı katliam yaptıkları belgelendi. Sırp yönetimi ise Kosova konusundaki uzlaşmaz tavrını sürdürürken AGİT gözlemci heyetinin başkanı William Walker'ı istenmeyen adam ilan ederek Kosova'yı terk etmesi istendi. (Review of International Affairs, 15.1.1998) Bu gelişme ile Batı ve Yugoslav yönetimi arasındaki ipler kopma noktasına geldi.

Eski Yugoslavya ile ilgili olarak kurulan 6 üyeli Temas Grubu 5 Şubat'ta Sırp ve Arnavut tarafını Rambouillet'te bir araya getirdi ve hazırladığı barış planını tarafların onayına sundu. 15 Mart'ta düzenlenen görüşmelerin ikinci turunda da Sırp tarafının uzlaşmaması yüzünden anlaşma sağlanamayınca NATO hareket emrini

verdi ve 24 Mart günü Yugoslavya'ya yönelik hava hareketi başladı. Harekat boyunca NATO Kosova, Sırbistan ve Karadağ'daki Yugoslav birliklerini ve stratejik noktaları hedef aldı. Harekatın başlamasını takip eden günlerde Miloşeviç Sırp milliyetçiliğini körüklemeye devam etti ve bütün Sırpı Batı'ya saldırmaya yönelten demeçler vermekten kaçınmadı. Balkanlar bir kaos ortamına sürüklendi. Başta Makedonya olmak üzere Arnavut azınlıkların yaşadığı diğer Balkan ülkelerinde Sırpıların düzenlediği Batı aleyhtarı gösteriler bu ülkelerin yönetimlerini zor duruma soktu. Kosova'da Bosna'da yaptıkları gibi bir etnik temizliğe hız veren Sırpılar, Arnavutlara ait bütün kayıtları da ortadan kaldırma çabasına giriştiler. Arnavutların nüfus kütükleri ev ve iş yerlerine ait tapuları, doğum sertifikaları ve evlilik kayıtları imha edildi.

NATO'nun hareketi boyunca Batılı devletlerin diplomasi ve barış çabaları aralıksız devam etti. Giderek kara hareketi daha fazla düşünölmeye başlanmıştı ki 9 Haziran 1999 tarihinde Miloşeviç barış planını imzalamayı kabul etti. Anlaşma da Rambouillet görüşmelerindeki barış planının tamamının geçerli kabul edileceği belirtilmiştir. Antlaşmaya ile Kosova henüz adı konulmamış bir "uluslararası manda" idaresinin yönetimine alınıyordu. Anlaşmadaki diğer unsurlar ana hatları ile şöyle idi. Kosova'da şiddet ve baskıya derhal son verilecek; bölgede bulunan Sırp askeri ve polisi geri çekilecek; Bölgede BM Güvenlik Konseyi tarafından tayin edilecek sivil ve askeri bir milletler arası barış gücü konuşlandırılacak; Kosova'da BM Güvenlik Konseyi'nin kararını takiben normal hayata geçişi sağlayacak bir sivil yönetim kurulacak; hareket sırasında yerlerinden ayrılan mültecilerin güvenli bir şekilde yerlerine dönmeleri sağlanacak; Kosova'da Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunması şartıyla özerk bir yönetimin oluşturulması amacıyla çalışmalara başlanacak, UÇK silahsızlandırılacak... (Ertan:5.5.99)

Anlaşma üç yıllık bir geçiş sürecinden bahsediyor . Buna göre üç yıl boyunca kağıt üzerinde Kosova Yugoslavya'nın bir parçası gibi görünmeye devam edecek; ancak Yugoslavya ile hemen hemen hiçbir bağlantısı kalmayacak... Yeni barış planı, Kosova'nın "kapsamlı özerklik" hakkını öngörmekle birlikte, içeriğini "belirsiz" bırakıyor. Özerklik için gerekli yasal düzenlemeler Sırp yetkililerle nasıl müzakere edilecek, bu yasalar Sırp parlamentosundan nasıl geçecek, Belgrad'ın özerkliği ihlal etmeyeceğinin güvencesi ne olacak? UÇK'nın geleceği ne olacak , örgüt Kosova'nın siyasi geleceğinde nasıl rol oynayacak? Sırbistan nasıl toparlanacak ve Miloşeviç'li bir Sırbistan'ın geleceğinin ne olacağı yada Miloşeviç'siz bir Sırbistan'ın sisteme entegre edilebilecek mi? Bu sorular Balkanlar'ın temel sorunlarını oluşturmakta ve yanıt beklemekte...

Bu aşamada Kosova'ya barışı getiren anlaşmanın bölgede bir ara çözüm olduğu şeklinde bir değerlendirme yapmak ve bu üç yılın sonunda Kosova'da neler olabileceğine ilişkin noktaların dikkatle gözden geçirilmesi önem kazanmaktadır. Kosova'nın kazandığı bu özerklik, anlaşma içinde belirtildiği ve Avrupalı

müttefiklerinde üzerinde hem fikir olduğu “Yugoslavya’nın toprak bütünlüğü” koşuluna rağmen pratikte bölgeyi bağımsızlığa hazırlayan bir ara formül gibi görünmektedir. Arnavutların Kosova’da zaten 1990 dan itibaren var olan devlet yapılanmaları bütün kurumları ile işler hale gelecek çünkü artık Sırp engellemeleri ortadan kalkmış olacak. Bölgedeki yapılanma bundan böyle BM kontrolünde devam edecek, Arnavutlar kurumlarını istedikleri gibi kuracak ve geliştirecekler. % 90’ı Arnavut olan bir bölgede de bu sürecin hızlı işlenmesi muhtemel görünüyor. Kosova bu üç yılı sorunsuz atlatırsa Yugoslavya ile bağları tamamen kopacak ve kendi kendine ayakları üzerinde durabilen bir toplum konumuna gelecek. Bunun sonunda da büyük bir ihtimalle kağıt üzerinde de olsa artık Yugoslavya’nın bir parçası olmak istemeyecek. O zaman da Kosova’nın bağımsızlığından tanınmasına ilişkin pek çok yeni sorun gündeme gelebilecek. Kosova’nın bağımsızlığının Balkanlarda diğer Arnavut azınlığın yaşadığı hatta diğer pek çok azınlığın yaşadığı bölgelerin geleceği açısından pek çok sorun çıkarabileceği tartışmaları şimdilerde oldukça popüler... Ancak ortada bir NATO gerçeğinin ve bölgede konuşlandırılacak uluslararası gücün varlığının da göz ardı etmemek gerekir. Batılı devletlerin bölgede oluşturacağı sağlam bir yapı bölgenin en önemli güvencesi olacak. Karışıklık çıkmasından en çok endişe edilen iki ülke olan Makedonya ve Arnavutluk’ta Batı ile yakın ilişkide olan hükümetler var. Her iki devlet te Batı ile ilişkilerini bozabilecek gelişmelerden uzak kalma eğilimi taşımaktadırlar. Tabii durum kısa vadede böyle. Uzak gelecekte ülke içinde yaşanabilecek milliyetçilik yönündeki gelişmeleri tam anlamıyla kestirmek mümkün değil.

SONUÇ:

YENİ BİR ULUSLARARASI HUKUKA DOĞRU

Yeni dünya düzeni BM şartında somutlaşan uluslararası hukuk ilkelerine göre işlemektedir. Devletlerin egemen eşitliğine ve iç işlerine karışmama ilkelerine üstün önem veren, devletlerin birbirleri aleyhine güç kullanmalarını yasaklayan, uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesini öngören sistem Kosova sorunu ile tam bir ikilem içine düşmüştür.

Nisan 199’da 50.yıldönümünü kutlayan NATO Kosova Krizi ile eş zamanlı olarak kendisini yeniden tanımlamıştır. Zira 24 Martta başlattığı “Müttefik Güç” operasyonu NATO için bir çok ilki içermektedir. Öncelikle bu operasyon NATO’nun kendi sorumluluk alanı dışında 50 yıldır gerçekleştirdiği ilk operasyon olup üye olmayan bir ülke topraklarında yani “alan dışında” ,savunma amaçlı değil, cezalandırma amaçlı bir “saldırı” harekattır. Müttefik Güç operasyonu için ikinci ilk, hareketin BM ve BM güvenlik Konseyinden müdahale izni almadan gerçekleştirilmesidir.(Başyurt, 1999: 33-37) Egemen ve bağımsız bir devlet olan Sırbistan’ın iç işlerine müdahale sayılabilecek bir konuda NATO’nun kendi inisiyatifi ile harekete geçmiş olması hukuksal tartışmalara yol açabilecek

niteliktedir. NATO'nun benimsediği "Yeni Stratejik Konsept" ulusal egemenlik ilkesine dayanan uluslararası ilişkileri insan haklarına saygı ilkesine oturtmaktadır. NATO bundan sonra bu konsept ile insan hakları ihlalleri, etnik çatışmalar gibi istikrarsızlık getirici olayların yaşadığı bölgelere rahatlıkla müdahale edebilecektir. (Tılıç, 1999: 141-145) Bunun anlamı artık dünya barışını etkileyen bu tür olaylar devletlerin "ulusal yeki" alanı içinde görülmemekte ve ulusa egemenliğe saygı ilkesi işlemez hale gelmektedir. Bu durum ulusla egemenlik kavramını ikinci plana düşüren yeni bir uluslararası sistemi gündeme getirebilir.

Bu gün uluslararası toplumun pek çok üyesi çok uluslu ve çok etniklidir. Pratikte etnik gruplar dünyanın büyük bir kısmında iç içe geçmiş olup bunlar arasında kesin ayrımcı hatlar çizmek mümkün değildir. Böyle bir sonuç için bunların yerlerinden edilmesi gerekmektedir. Çok sayıda mikro-devletçilikle sonuçlanan durumda ise bunlar siyasi ve ekonomik olarak yaşayamayacaktır. Bu bağlamda Kosova'da yaşanan gelişmelerin örnek teşkil etme etkisine karşı duyarlı olmak gerekmektedir.

İçsel ve dışsal self-determinasyon isteklerinin örtüştüğü girift bir mesele olan Kosova sorununun Yeni Yugoslavya Federasyonunun toprak bütünlüğü içinde,örneğin genişletilmiş bir özerklik statüsü tanınarak çözülmesi en uygun yoldur. Zira siyasi istikrar ve ülkesel bütünlük kaale alınması gereken değerlerdir. Bu nedenle uluslararası toplum ülkesel bütünlüğü tehdit etmeye yönelik önerileri reddetmeye bundan sonra da devam etmelidir. Ancak Kosova'nın geleceği bölgesel dinamikler tarafından belirlenecek olursa BM,NATO, AGİT ve BAB gibi uluslararası örgütlerin uluslararası hukuk açısından da meşru sayılacak bir takım kriterleri, normları oluşturmaları zorunludur. Aksi taktirde, Kosova'da NATO'nun kazandığı başarının hukuksal değeri olmayacaktır ve çok uluslu dünya toplumu hızlı bir parçalanma sürecine girecektir. Bu sürecin başlamasına izin vermemek için ulusal sınırların istikrarı temel hareket noktası olmalıdır. Tanınan devletlerin egemenliği ve ülkesel bütünlüğü kabul edilmelidir. Bütün devletler etnik kimliklerini dikkate almaksızın bireylerin haklarına saygı gösterme yükümlülüğünü üstlenmelidir. İnsan haklarına saygı göstererek ve etnik grupların meşru ihtiyaçları karşılanarak birlikte uyum içinde yaşama teşvik edilmelidir. Devlet içinde ulusal hükümet ile etnik gruplar arasında sorun çıktığında sınırların değişimine başvurmaksızın, bu sorunlar barışçıl ve esnek çabalar vasıtasıyla çözümlenmelidir.

KAYNAKÇA**Kitap**

- BORA, Tanıl (1995), **Milliyetçiliğin Provokasyonu**, Yugoslavya, İstanbul: Birikim Yayınları.
- CASSESE, Antonia (1995), **Self Determination of Peoples**, Cambridge University Press, Cambridge
Constitutional System of Yugoslavia (1980), Jugoslovenska Stvarnost Newspaper and Publishing House, Belgrad.
- JUKA, Safete Sophie (1984), **Kosova:The Albanians in Yugoslavia in Light of Historical Documents**, N.Y: Waldon Press, New York.
- MALCOLM, Noel (1999), **Kosova, Balkanları Anlamak İçin**, Çev. Özden Arıkan, İstanbul, Sabah Yayınları .
- PAZARCI,Hüseyin (1993), **Uluslararası Hukuk Dersleri**, C.2-3, Ankara,Turhan Kitabevi.
- POULTON, Hugh. (1993), **Balkanlar, Çatışan Azınlıklar,Çatışan Devletler**, Çev. Yavuz ALAGON, İstanbul, Sarmal Yayınevi.
- TILIÇ, L. Doğan (1999), **Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal Kosova**, Ankara, Ümit Yayıncılık.
- TOMUSCHAT, Christian (Ed.) (1993), **Modern Law of Self Determination**, Martinus Nijhoff Publishers, Holland.

Makale

- AKŞİN, Sina ve FIRAT Melek. (1993).”İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar (1919-1939)”, **Balkanlar**, İstanbul: OBİV Yayınları.
- BABUNA, Aydın (1997),“Kosova Sorunu Üzerine”, **Dış Politika**, Cilt:VIII, Sayı:1-2
- BAŞYURT, Erhan (1999), “50.Yıldönümünü kutlamaya Hazırlanan NATO Kosova İmtihanında”, **Aksiyon**, İlkbahar.
- ERTAN, Fikret **Zaman**, 5 Mayıs 1999.
- HASANİ, Enver (1998), “Politik ve Hukuki Açıdan Kosova Krizi”, **Avrasya Dosyası**, Cilt:IV, Sayı:1-2, (İlkbahar-Yaz).
- KAMPELMAN, Max. M. (1995), “Session and the Right of Self Determination: An Urgent Need to Harmonize Principle with Pragmatizm” **The Washington Quarterly**, Summer.
- Milliyet Gazetesi**, 1 Mart,14 Ekim 1998.
- Review of International Affairs** (1999), L, 1076 Belgrade, January 15.
- THOMAS, Raju G.C. (1994) “Nations, States and Secession: Lesson From the Former Yugoslavia” **Mediterranen Quarterly**, Fall.
- ÜNAL, Hasan. “Dış Politikada Geniş Ufuklar” **Zaman**, (28 Mart 1999).

Derleme

- BİTİŞ, Kamil (Haz.) (1995),**Kosova Sorunu, Kosova Milli Raporu**, Türk- Arnavut Kardeşliği, Kültür ve Dayanışma Derneği.